

Şehrin Nafizası

YeniGün GAZETESİ'NİN
ÜCRETSİZ KÜLTÜR-SANAT İLAVESİDİR

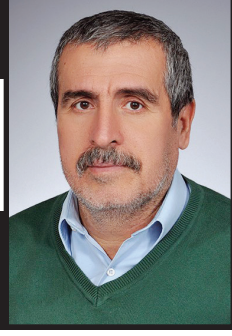
CİLT: 7 • SAYI: 18

HAZIRLAYANLAR: SADIK GÖKCE - ANUŞ GÖKCE

13 AĞUSTOS 2025 ÇARŞAMBA

HÜSEYİNZADE ALİ TURAN BEY

EDİTÖRDEN

**SADIK
GÖKÇE**

sadikgokce@hotmail.com

Son haftalarda Konya medyası büyük değişimler yaşadı.

Günlük olarak yayınlanan onun üzerinde gazete düşen reklam gelirleri yüzünden yayın hayatına devam edememe tehdidi altında kaldılar. Bu durum gazete patronlarını ortak bir çıkış yolu aramaya sevk etti. Yapılan toplantılar sonrasında bütün gazete patronlarının ortak olduğu bir şirket kurup bu şirketin çıkaracağı üç gazete ile yayın hayatına devam etme kararı aldılar.

Diğer gazeteler de isterlerse yayın hayatına devam edeceklerdi ama resmi ilan almamak şartı ile... Bu karar 1 Ağustos itibari ile uygulanmaya başladı. Bazı gazeteler günlük çıkmaya devam etme kararı alırken bazıları da haftada bir gün çıkma kararı aldı.

Altı yılı aşkın bir süredir Şehrin Hafızası ve 9 BİN YILLIK DELİKANLI ÇUMRA ilavelerimizi ek olarak yayınlayan Yeniğün gazetesi haftada bir gün yayınlanma kararı alan gazetelerdendi. Yeniğün gazetesi her hafta Çarşamba günü yayınlanacak. Bu durum tabii ki bizim hazırladığımız ilaveleri de etkiledi.

Her ayın ilk ve üçüncü Cuma günleri yayınlanan Şehrin Hafızası ve her ayın son cumartesi günü yayınlanan 9 BİN YILLIK DELİKANLI ÇUMRA ilavemizin yayın günleri değişti.

Bundan sonra nasip olursa Şehrin Hafızası ilavemiz her ayın ilk ve üçüncü çarşamba günü 9 BİN YILLIK DELİKANLI ÇUMRA ilavemizde her ayın son Çarşamba günü yayınlanacak.

Bu değişiklik sadece bizim yayın günümüzü yani sizinle buluşma günümüzü değiştirdi. İlavelerimiz yine aynı ciddiyet ve samimiyet içerisinde yayın hayatına devam edecek. Yine milli kültür, örf adet ve geleneklerimiz, Türk töresi, Türk'e hizmet etmiş fikir adamları ve edebiyatçılar hazırladığımız sayfalar aracılığı ile evlerinize misafir olacak.

Prof. Dr. Ahmet Sevgi hocam, Mesnevi'den Gölgele, Aczimin Giriyesi yanında Gülistan'ın Gölgesinde başlıkları altında sizlere yol göstermeye devam edecek.

Prof. Dr. Mustafa Özcan hocam Konya edebiyat tarihi ve Türk edebiyatının bugüne kadar duymadığımız konuları ile karşınızda olacak.

Dr. Hale Gürbüz hocamız Türk Destanları, kültürü ve inançlarını günümüze getirecek ve tekrar yorumlayacak.

Prof. Dr. Firdevs Güneş hocamız dil, eğitim ve kültür üzerine yazıları ile sizlere bilgi aktarmaya devam edecek.

Anuş Gökce araştırma yazıları ile Fatma Tutak biri diğerinden ayırlamayacak güzellikte hikayeleri ile karşımızda olacak. Şaban Kumcu edebiyat dünyasından güzellikleri bize aktaracak.

Tabii ki misafir yazarlarımız da olacak seçtiğimiz konu başlıklarının uzmanlarından.

Yine aynı söz ile bitiriyorum yazımı...

NİYET HAYIR AKİBET HAYIR.

İÇİNDEKİLER

• EDİTÖRDEN
SADIK GÖKÇE

• HÜSEYİNZADE ALİ TURAN
ANUŞ GÖKÇE

• RAMİZ ARDA'NIN GÖZÜYLE BAZI
KİŞİLER VE OLAYLAR
MUSTAFA ÖZCAN

• KISA MESAJLARIN TÜRKÇEMİZE ZARARLARI
PROF. DR. FIRDEVŞ GÜNEŞ

HÜSEYİNZADE ALİ TURAN

ANUŞ
GÖKCE

Sevgili okurlar, Şehrin Hafızasının bu sayısında sizlerle, kalbi Türkiye'deki Türk dostları için çarpan, Osmanlı Devleti'nde Türkçülük ve Turancılık akımının uyanmasında önemli bir rol oynayan Azerbaycan Türklerinden Türkçü, Doktor ve Ressam Hüseyinzade Ali Turan'ı tanıtmaya çalışacağım.

Hüseyinzade Ali Bey kimdir?

Türkçülük ve Turancılık düşüncelerinin öncüsü fikir adamlarındandır. Görüşleri memleketi Azerbaycan'da, Türkiye'de ve diğer Türk toplumlarında etkili olmuştur. Ziya Gökalp'e Türkçülük fikrini aşlayan kişidir. Azerbaycan bayrağında mavi yeşil kırmızı renkler ile simgelenen "Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak" ilkesini formüle etmiştir.

Hayatı

Hüseyinzade Ali, 1864 yılında Çarlık Rusya'sına bağlı Bakü Guberniyasının (Eyaletinin) Salyan kasabasında doğdu. Annesi Hatice Hanım, babası Molla Hüseyinzade'dir.

Babasının Tiflis'te bir Rus- Müslüman okuluna tayin edilmesinden sonra ilköğrenimine bu okulda başladı. 6 yaşında iken babasını, bir sene sonra da annesini kaybetti. Onu, Kafkasya'da Şeyhülislam olan dedesi Şeyh Ahmet Salyanı yetiştirdi.

Lise öğrenimini Tiflis'te tamamladı. Lise yıllarında Rusça, Arapça ve Farsçayı edebiyatın yapacak kadar mükemmel öğrendi.

1885 yılında Petesburg Üniversitesi'nde matematik ve fizik okumaya başladı. Aynı zamanda üniversitenin Ressamlık Akademisi'nin çalışmalarına da katıldı. Batı klasiklerini inceledi. Bu arada üniversitedeki Türkoloji derslerine de devam etti. Bu dersler sayesinde Türklük bilincini geliştiren Hüseyinzade Ali, İstanbul'dan oraya Rusça öğrenmek için gelmiş olan okul arkadaşı Ahmet Sedat Bey, derslerinde hocalarından duyduğu Türklerin vatan sevgisi ve dedesinden duyduğu hikâyeler, onda Türkiye'ye gitme isteği uyandırdı. 1889 yılında üniversiteden mezun olduktan sonra Tıp okumak üzere İstanbul'a gitti.

İstanbul'a gittiğinde okula kaydolmak üzere Türkiye'deki İdadi ve rüştiyenin tüm dersle-

rini tekrar vermek zorunda kaldı. İmtihanda başarılı olan Hüseyinzade Ali, Askeri Türk Akademisine kabul edildi. Okula girdikten sonra Arapça, Farsça, Almanca, Fransızca, Rusça, İngilizce ve Yunanca bilmesi, doğu ve batı klasiklerine hâkim olmasıyla buradaki öğrencileri derinden etkiledi. 1896'da tanıştığı Ziya Gökalp'i de etkiledi ve ona Türkçülük fikrini aşıladı. Dostlukları Ziya Gökalp'in 1924'te vefatına kadar devam etti.

İlk yazılarını "Turan" mahlasıyla yazan Hüseyinzade Ali, Türk kavimleri birliğinin en son hedefinin Turan olması gerektiğini ilk ifade eden kişi idi. "İlk Turancılık manifestosu" olarak bilinen Turan şiirini 1892'de yazdığı zaman Askeri Tıbbiyede öğrenci idi.

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından olan Hüseyinzade Ali, 1894'de Askeri Tıbbiye'den tabip yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu. Haydarpaşa Askeri Hastanesinde Cildiye mütehassısı olarak çalışmaya başladı. Yazı hayatına Gothe'nin Faust, J. Milton'un Kaybedilmiş Cennet adlı eserlerini kısmen çevirmekle başladı. Çevirdiği metinler Malumat ve İrtika gazetelerinde yayınladı.

1897'de başlayan Osmanlı- Yunan Savaşı üzerine Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nde operatör muavinliği ve askeri hekim olarak görev aldı. Muharebe zamanında Türk askerlerini resmetti. "Lamya Sırtlarında (Teselya'da) Türk Askerleri" adını verdiği bir sulu boya tablosu yapmıştır.

Savaşın sonra Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'deki görevine geri döndü. Veba hastalığına dair Hindistan'a araştırma yapması için görevlendirilen Ali Bey, 1902'de Mehmet Refi Bey'le birlikte Nenter'in "Veba ve Mikrobu" adlı eserini tercüme etti. Ataması saray tarafından onaylanmadığı için Hindistan'a gitmesi mümkün olmadı. Abdülhamid tarafından İstanbul'dan uzaklaştırılmak istendiğini anlayan Hüseyinzade Ali, 1903'te memleketine dönmek zorunda kaldı.

Bakü'deki Yaşamı

Hüseyinzade Ali memleketine döndükten sonra Rusya ile Japonya arasında savaş çıkmış ve Rusya yenilmişti. Bu yenilginin ardından Azerbaycan Türkleri ve diğer Kafkas Müslümanların meşrutiyet talebinde bulunmak üzere Petesburg'a gönderdiği heyette Ali Bey de yer aldı.

1903-1909 yılları arasında memleketinde yaşayan Hüseyinzade Ali, Bakü'de Rusça çıkan Kapsi gazetesi ile Kahire'deki Türk gazetesine gönderdiği yazılarıyla gazeteciliğe başladı. Türk gazetesinde A. Turanî imzasıyla yayınlanan "Mektub-u mahsus" başlıklı yazı onun bir gazeteci ve fikir adamı olarak ilk yazısıdır. Yusuf Akçura'nın "Üç Tarzı Siyaset" adlı makalesine cevap niteliğindeki bu yazı Türkçülük tarihi açısından çok önemlidir.

1905-1907 yılları arasında Hayat dergisinin Ahmet Ağaoğlu ile birlikte redaktörlüğünü yaptı ve bu dergide birçok makaleleri yayımlandı. "Türk Kimdir ve Kimlerden Oluşmaktadır", "Bize Hangi İlimler Lazımdır?" "Yazımız, Dilimiz ve Birinci Elimiz" adlı makaleler Hayat dergisinde yayımlanan önemli makalelerdendir. Derginin kapatılmasından sonra Füyuzat adlı bir derginin redaktörlüğünü üstlendi. Türk Dünyasının hem dünya görüşü hem de dil açısından birleştirmeyi hedefleyen Füyuzat, Azerbaycan edebiyat tarihinde "Füyuzatı Edebi Mektebi" olarak adlandırılan bir ekolü yaratmıştır. Dergi 1907'de kapanmıştır. Hüseyinzade Ali'nin, Hayat, Füyuzat ve Kapsi dışında Terakki, Hakikat ve İrşat gazetelerinde makaleleri yayımlanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra 1910 yılında tekrar İstanbul'a dönmüştür.

İkinci defa İstanbul'da

Hüseyinzade Ali 1910'da İstanbul'a döndükten sonra Askeri Hastanedeki görevine devam etti. 1926'daki Türkoloji Kongresi dışında bir daha memleketine geri dönmedi.

1910'lu yıllarda gerek siyasi gerekse kültürel pek çok derneğin kuruculuğunu üstlendi veya üye oldu. Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti ve Türk Ocakları faal olarak hizmet verdiği teşkilatlardandı. Türk Ocağındaki sohbetleriyle gençleri toplayarak Ziya Gökalp'le birlikte Türkçülük hareketine öncülük etti.

Balkan Savaşlarında ve I. Dünya Savaşında Hilal-i Ahmer'de askeri doktor olarak çalıştı. 1913'te Kafkas Türkleri Neşri Maarif üyesi, 1916'da Türk Macar Dostluk Yurdu Cemiyeti Genel Merkez üyesi, 1917'de Maarif Vekâ-

leti Âsar-ı İlmiye ve Milliye Tetkik Cemiyeti üyesi ve Meclis-i Âli Sıhhiye üyesi oldu. Aynı zamanda Milli Talim ve Terbiye Cemiyetinin kurucularındandır. I. Dünya Savaşında Türk dünyasının problemlerini anlatmak üzere Avrupa'ya gönderilen Turan Heyeti'nde yer aldı. Heyet üyeleri çeşitli yerlerde konferanslar düzenleyip yazılar yayınladı. 1917'de Stockholm'de toplanan Milletlerarası Sosyalist Konferansı'na Akil Muhtar ve Nesim Muhlisle birlikte gönderildi. Heyet Hollanda-İskandinavya Komitesine Türklerin haklarını savunan bir muhtıra verdi. 1918'de Kafkas Halkları Maverayı Kafkas Hükümetini kurmuşlardı. Hariciye Nazırı Halil Paşa Batum'da Türkiye ile bu hükümet arasında bir anlaşma yapmaya çalışıyordu. O sırada Ali Bey, Ahmet Ağaoğlu'yla birlikte siyasi müşavir sıfatıyla Kafkasya'ya gönderildi. Bunlar Maverayı Kafkas Federasyonunun bozulması ve her halkın kendi bağımsızlığını ilan etmesi üzerine Gence'de bulunan Nuri Paşa'nın yanına gidip Azerbaycan aydınları ile Osmanlı hükümeti arasındaki görüşmelere katıldılar. Azerbaycan'da bir cumhuriyetin kurulmasına hizmet ettiler.

Mütarekeden sonra Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından iki defa tutuklandı. Bekirağa Bölüğü'nde işkenceye tabi tutuldu. Mili Mücadele esnasında Mustafa Kemal'in yanında yer aldı.

Cumhuriyet Dönemindeki

Yaşamı ve Vefatı

Türkiye Cumhuriyeti ilanından sonra 1925'te Seririyat-ı Cildiye ve Efrenciye Muallimi unvanını aldı. 1926'da profesör oldu. Aynı yıl Bakü'de gerçekleşen Türkoloji kurultayına katıldı. "Garbin İki Destanında Türk" başlıklı bildirisini sundu. Cavit Beyin evinde düzenlenen ve kendisinin de katıldığı bir çay partisinden sonra İzmir Suikastıyla ilişkilendirilmesi sebebiyle 1926'da İstiklal Mahkemesinde yargılandı. Daha sonra berat etti.

1930'da Deri ve Zührevi Hastalıklar Cemiyetinin kurucuları arasında yer aldı. Haziran 1931'de emekli oldu. 31 Mayıs 1933'te çıkarılan üniversite reformuna kadar orada çalışmalarına devam etti.

Hüseyinzade Ali, soyadı kanununun çıkmasından sonra "Turan" soyadını aldı. Türk dilini bir dünya dili olarak görmek istiyordu. 1930'lu yıllarda öz Türkçe kelimelerle şiirler yazdı. 1934-1936 yılları arasında Türk Dili Tetkik Cemiyetinin tercüme kolunda çalış-

tı. Rus dilci Eduart Pekarski'nin "Yakut Dili Sözlüğünün" çevrilmesine katkı verdi. Son yıllarını Adam Smith'in "Milletlerin Zenginliği" adlı eserini tercümesine ve Tıp Lugatı'nın hazırlanması ile geçirdi. Geçirdiği bir kalp krizi sonucu 17 Mart 1940'ta Üsküdar'daki evinde vefat etti. Cenazesi Karacaahmet Mezarlığına defnedildi. (**Diyanet İslam Ansiklopedisi, Yavuz Akpınar, Turan, Ali, İslamansiklopedisi.org.tr PDF**), **Vahit Türk, Türk Dünyası Ansiklopedisi, "Hüseyinzade Ali Bey maddesi, pdf, turkdunyasiansiklopedisi.gov.tr)**

Eserleri: Hüseyinzade Ali'nin ilk yazısı Tıp öğrencisi iken kaleme aldığı ve Abdullah Cevdet'in Ramazan Bahçelerinde yayınlanan Ömer Hayyam'la ilgili makalesidir. İrtika ve Malumat'ta Salyanî imzasıyla manzumeleri yayınlanmıştır.

Telif: Veba ve Mikrobu (1890), Mektub-i Mahsus (1904), Türkler Kimdir ve Kimlerden İbarettir (1905), Abd-ı Gılat ve Mahfaz, Ebedi Güzellik

Çevirileri: Kefalet Yahut Vefakâr Dostlar (1923), Garbın İki Destanında Türk (1926), Faust (1932)

Fikirleri ve Türkiye'de Etkileri

Hüseyinzade Ali Bey, Türk dünyasında ilk defa Türkçülük ve Turancılık fikrini ortaya atan âlimdir. 1904'te yayınladığı Füyuzat dergisinde adlı makalelerinde Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak fikrini işlemiş, önce her kavmin özgür olmasını, sonra da Turan fikriyle bütünleşmesini, bir siyasi birlik kurulmasını istemiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin I. Dünya savaşından yenik çıkması ve ülkenin işgale uğraması üzerine Turancılık fikri biraz demlenmeye bırakmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Hüseyinzade Ali'nin Türkçülük ve Turancılık fikrinden en çok etkilenen kişi Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp, Hüseyinzade Ali'yi fikir babası olarak kabul eder. "Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak" isminde bir eser telif ederek Hüseyinzade Ali'nin fikirlerini sistemleştirmiştir. (**Alaattin Uca, "Ziya Gökalp ve Ona Türkçülüğü Aşılayan Adam: Hüseyinzade Ali Bey", Türk Tarihi ve Kültür Araştırmaları, 10 Kasım 2012, pdf**)

Türkçülük akımının en güçlü savunucusu Hüseyinzade Ali'dir. Turan hakkındaki şiiriyle Osmanlı ve Türk Dünyasındaki şairleri ve düşünürleri derinden etkilemiştir. Esas mesleği Cildiye mütehassısı olmasına rağmen, kalemini ve sanatını Türkçülüğün ve Turancılığın

yayılması için kullanmıştır.

Hüseyinzade Ali'nin Turan Şiiri

...

Sizler ey kavmi Macar, bizlere ihvan
Ecdadımızın müşterek menşei Turan

Bir dindeyiz, hepimiz Hakperestan
Mümkün mü ayırsın bizi İncil ile Kur'ân?

Cengizleri titretti şu afak-ı seraser

Timurları hükmetti Şehinşahlara yekser

Fatihler geçti bütün kişver-, kayser... (**Uca, a.g.m.**)

Vahit Türk, Hüseyinzade Ali beyin Bakü'de çıkarmış olduğu Hayat ve Füyuzat dergilerini şöyle değerlendirir: "Gaspıralı İsmail Bey'in "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" Baş söziyle yayımlamayı başardığı Tercüman Gazetesi'nin yanında Ali Bey'in çıkardığı Hayat Gazetesi ve Füyuzat dergisi, Saint Petesburg'ta Abdürreşit İbrahim tarafından çıkarılan "Ülfet" Pantürkizm fikrini yaymakta idi.

Gerçek anlamda Türkçe yayın organı olarak Bahçesaray'da yayımlanan Tercüman, Kahire'de Türk, Orenburg'ta çıkan Vakit gazetele-ri ve Bakü'de yayımlanan Hayat Gazetesi ve Füyuzat dergisi kabul ediliyordu.

32 sayı çıkabilen Füyuzat, Azerbaycan kültür ve edebiyat hayatında çok etkili olmuştur. Bu etki sanat ve edebiyat alanında olduğu gibi Türkçülük alanında da görülür. Hatta bu alandaki etkisi diğerlerine göre daha derin olur. Bütün bu çalışmalar çağın gereklerine uygun olarak aydınlar arasında soya ve milli kültüre dayalı bir Türk milliyeti anlayışının canlanıp güçlenmesine sebep oldu. 19. yy. da başlayan Türklük araştırmaları, Türkçe sözlüklerin ve dil bilgisi kitaplarının yazılması, dünyadaki Türklük bilimi araştırmalarının Türk aydınları tarafından da izlenmesi ve Türkçeye çevirmeye başlanması, Osmanlı aydınlarının da Türkiye dışındaki Türk varlığından haberdar olmaya başlamaları; Türk yurtlarından özellikle, Kırım, Kazan ve Azerbaycan'dan gelen öncü aydınların faaliyetleri ve etkileri Türkçülük düşüncesi doğmaya ve geniş kitleleri etkisi altına almaya başladı. (**Türk, a.g.m.**)

Ressamlığı

Hüseyinzade Ali Bey, doktorluk mesleği yanında aynı zamanda iyi bir ressamdır da. 1897'de Türk Yunan Savaşında cephede tabip yüzbaşı olarak görev almış, cephede Türk askerlerinin resmini yapmıştır.

Mehdiya Terlan, "**Çalışan Azerbaycanlı Ressamların Yaratıcılığı**" adlı makalesinde Prof. Dr. Ali Turan'ın resimde Türk birliğini yansıtan

ması hakkında şunları söylemektedir: "Türkiye'de Prof. Dr. Hüseyinzade Ali Turan adı ile Azerbaycan'da ise Ali Bey Hüseyinzade olarak bilinen bu büyük şahsiyet Azerbaycan bayrağının her üç renginin ressamıdır. Milli Azerbaycan damgasındaki boya sembolü de onun, "Türkleşmek- İslamlaşmak-Muasırlaşmak" formülündeki renkle ifadesinden başka bir şey değildir. Şüphesiz konu sadece boyadan ve tuvalden ibaret değil, konu aynı zamanda temelde, demir köktedir. Ali Bey sadece Azerbaycan'da değil bütün Türklük çapında kavim, kendini idrak etmenin istiklal düşüncesinin yalnız ressamı değil, aynı zamanda mimarıdır. Hiç şüphe yoktur ki bu anlamda sadece Mehmet Emin Resulzade ve Neriman Nerimanov değil, aynı zamanda Ziya Gökalp ve Mustafa Kemal Atatürk'te Ali Bey Hüseyinzade'de başlar..." ((web.archive.org.pdf, s.4 vd.)

Sonuç

Hüseyinzade Ali Bey, Türk milletine kendini hatırlatan, varlığını ve sesini dünyaya duyuran, bütün Türk devletlerinin bağımsızlığını ve nihai noktada Turan Devletleri teşkilatının kurulmasını arzu etmiştir. Bu uğurda kalemini ve fırçasını Türkçülüğün emrine vermekten çekinmemiştir. Onun, Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak parolası

Azerbaycan'ın bayrağına sembol olmuştur. Yazılarında Salyanı imzasının yanında Turani imzasını da kullanması onun Türkçülük ve Turancılık fikrine ne kadar önem verdiğini gösterir.

Hüseyinzade Ali Turan'ın Atatürk'ün vefatı üzerine, onun için yazdığı bir şiirden bir parçayı buraya almazsam her iki büyüğümüze de saygısızlık etmiş olurum.

Bitmez sayıp dökmekle!
Her işi ayrı destan!
Bulamazsın tarihte
Onun gibi kahraman!

Yükselir fikr-i ülki,
Coşturur kalbi inan!
Severiz Atatürk'ü:
O'dur bizi kurtaran!

Gönüller ülkesidir,
Ülkeler imgesidir,
Saygıyla eğilir
Naaşı önünde cihan!

Türkiye'de Türk aydınlarının milli şura kavuşmalarına öncülük eden ve 17 Mart 1940'ta İstanbul'da hayata veda eden Hüseyinzade Ali Turan'ı rahmet ve saygıyla anıyorum. Mekânı cennet olsun.

MESNEVİ'NİN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

دوست را مازار از ما و منت
تا نکردد دوست خصم و دشمنت

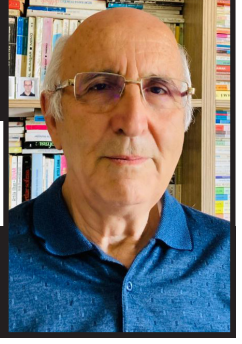
"Ben, biz" diye varlığa düşerek dostu
incitme ki dost sana düşman olmasın.
(Hz. Mevlânâ)

ŞEYTANIN HUYU

"Ben ben" diye diye şeytanın huyuna bürünürsün
Dost düşman, düşman dost olur, sen hak yolda görünürsün.
13 Ağustos 2025 (Ahmet Sevgi)

RAMİZ ARDA'NIN GÖZÜYLE BAZI KİŞİLER VE OLAYLAR

**MUSTAFA
ÖZCAN**

Giriş

Ramiz Arda, hayatında tanıdığı bazı şahsiyetleri zaman zaman anlatmıştır. Bunları bize onun kalemıyla tanıtmış olmaktadır. Dolayısıyla bu insanlar rastgele seçilmiş kişiler değildir. Hepsini kendi alanında başarılı olmuşlardır. Hatta topluma örnek olabilecek niteliklere sahiptirler.

Ramiz Arda'nın üzerinde durduğu kişiler, sıradan insanlar değildir. Çünkü bazıları Konya kültürünün, eğitim ve öğretim sahasının yakından tanıdığı kimselerdir. Hele içlerinde biri var ki ömrü Konya'ya, Hazreti Mevlâna'yı anlatmakla geçmiştir. Pek çok kitabı vardır. Gazetelerde yüzlerce yazısına rastlıyorsunuz. Buradaki başarısı, onu daha üst makamlarda görev almasına sebep olmuştur. Sözümleri ettiğimiz insan, rahmetli Mehmet Önder'dir.

Birtakım olaylar da insanların belleğinde çakılıp kalır. Ancak üzerinden zaman geçtikçe, olay ya da olayın kahramanları gözünüzde daha da büyür. Başka işlere ilham kaynağı olur yahut olmalıdır. Ramiz Arda'nın anlattığı pek çok olay vardır. Biz bunlardan yerimizin darlığı yüzünden sadece birkaçını alabildik. Olayların ikisi Konya'da geçmektedir. Şimdi yazarmın gözünüyle, kişilerin ve olayların nasıl değerlendirildiğini anlatmaya çalışalım.

Basın Mensubu Arkadaşlarından Birkaçı

Bunlardan birisi Celâleddin Kışmır'dır. Kışmır'ın İngiltere'ye gönderildiğini biliyoruz. Onu İngiltere'ye uğurlarken içinde acı bir burkulma vardır. Oysa dış memleketlere gitmek, bilinmeyen bir dünyayı görmek ve orada bir müddet yaşamak birçokları için tatlı bir hayâldir.

Fakat Celâleddin Kışmır, Konya'dan sanki gönülsüzce ayrılmıştır. Birisi "Gitme Celâl!" dese, hemen geri dönüverecek gibidir. Sanki "Ben kim, İngiltere kim bu yaştan sonra, neme lazım canım, bana benim Konya'm yeter, artar bile!" sözlerine hak verdirecek bir ruh halindedir. Celâleddin Kışmır, aynı zamanda **Yeni Konya**'nın yazarıdır. Dolayısıyla onun yazısı ulaşmaz, yeri boş kalır. Genel başlığı "Karanca Kararınca" olan o köşeye Ramiz Arda, kendi yazısını koyar. Ramiz Arda'nın yazısının başlığı

"Fantezi"dir. Bu yazı Celâleddin Kışmır'ın köşesinde ilk defa yayımlanır ve bu durum bir yıl kadar sürer. Sonunda bir yıldan beri işgal ettiği yerini iade eder. Çünkü Celâleddin Kışmır, sisli İngiltere'den ayrılmış, bol güneşli, ıssız Konya'ya gelmiştir. Ramiz Arda ona şöyle seslenir: "Haydi artık yazılarına başla ve Yeni Konya'nın kuruluşundan beri oturduğun yerine buyur". Ayrıca yazısına şu çok zarif bir ifadeyi de ekler: "Yarınki yazını ilk önce ben okuyacağım."¹

Ramiz Arda, "ticarette, sanayide, bilgide, turizmde geri ve anlayışsız olabiliriz ama asker ocağı dendi mi iş değişir. Ona göre asker ocağına hiç kimse bizim kadar koşu koşu gitmez. Bu, millet olarak bizim üstünlüğümüzdür" demektedir.

Kimi köylerde askere giden gençler davul ve zurna ile uğurlanır, köy meydanında kadınlı erkekli uğurlama töreni yapılır. Ramiz Arda, dedelerimizin asker ocağına gidişlerini hatırlar ve son yirmi otuz yıldan beri askere gidişler bir matem değil, bir düğün havasına büründüğünü söyler.

Yeni Konya ailesinden/sahiplerinden Ünal Gücüyener de askere gider. **Yeni Konya**'nın efendi yazı işleri müdürü ve "Sözgeç" in zarif yazarı, arkadaşlarının, dostlarının onun adına düzenledikleri bir yemekli toplantı sabahında Manisa'ya doğru uğurlanır. Şeker Fabrikası'nda tertiplenen yemekli toplantıda Ünal'la birlikte. Onun duygularını anlamaya çalışan Ramiz Arda, "her gurbet bir vuslatla, her hüznün bir neşe ile yan yanadır" deyip sağlıkla gidip sağlıkla dönme temennisinde bulunur.²

Öğretmenlik mesleği insanı çok yıpratır. Bilindiği gibi öğretmenlik zor bir meslektir. Çünkü insanla uğraşmaktadır. Evet, sadece insanla: O insan ki başlı başına bir bilinmezdir. İşte İhsan Baykal, bu mesleği en iyi yapanlardan birisidir. Hem eğitmiş ve öğretmiştir hem de yazarak yararlı olmaya çalışmıştır.

¹ "Yerine Buyur", Yeni Konya, Sayı: 5052, 15 Ekim 1963, s.2

² "Ünal", Yeni Konya, Sayı: 5009, 1 Eylül 1963, s.2

Arda, onun bütün anılarını, deneyimlerini koyduğu **Yaşantılar ve Eğitim: Bir Öğretmenin Anıları** adlı kitabını zevkle okumuştur. İçinde kendisinin de tanıdığı insanlar vardır. Onlarla ilgili anıları yeniden gözünün önünde canlandırmıştır. Ramiz Arda, onun şahsında çevresine ışık saçta saçta tükenen insanları selamlamıştır yazısının sonunda.³

Ölenlerin Ardından

"Dolu Dolu Giden Tabut" başlıklı yazısında Şeref Kışmır'den bahsedilmektedir. Yazının adından belli: Öğretmen Şeref Kışmır vefat etmiştir. Yeni Konya yazarlarından, kütüphaneci Celâleddin Kışmır'ın de kardeşidir.

Ramiz Arda'ya göre ölmek herkesin kaderidir. Az veya çok yaşa, yolun sonu ölüme çıkmaktadır. Ama aslanan bu dünyada olumlu bir iz bırakmaktadır. Şeref Kışmır, bu izi toplumda, fazlasıyla ve çıkmayacak bir surette bırakanlardandır. Toplumun onun için verdiği hüküm şudur: "İyi insan." En temiz, en arı-duru, en doğru hüküm budur.

Şeref Kışmır, efendi, insan sever bir kişidir. Ömrünü memleketi için harcamıştır. Onun memleket, yurt, yurttaş sevgisi yanında bir de canı kadar sevdiği öğrencileri vardır: Zira onun dünyası bundan ibarettir. Geri kalan her türlü kaygı, ikinci derecede kaygılardır. Geçim sıkıntılarını, günlük tasalar, Şeref Kışmır'ın gözünde önemsizdir. Ramiz Arda şöyle demektedir: "Oysa Şeref, yarınları düşünen, yarınları hazırlamak için çırpınan insandı". Hatta daha özlü bir ifade ile şöyle anlatır Şeref Kışmır'ı: "Onun tabutunun arkasından gidenler ne yollara sığabildi ne kabristana!"⁴

Öğretmen İbrahim Atalay üç dört yıl önce emekliliğe ayrılmıştır. Vücudu bütünüyle yorgun düşmüştür. Kırk yıldan fazla meslekte kalan bir öğretmendir. "Oh, dinleneyim şöyle biraz" demiş ama dinlenme fırsatı bulamamıştır. Şimdi ise hastadır. Ramiz Arda'ya göre böyle uzun süreli çalışma sonunda insanoğlunun eğer üç beş gün ömrü kalmışsa ve bu öğretmense, ömrünü ya hastane köşelerinde ya doktor kapılarında ya da ilaç şişelerinin etiketlerini okuya okuya tüketir.

Arda'nın söylediğine göre, İbrahim Atalay da Ankara'da bir hastane dönüşünde evine girer girmez tükenmiştir. Bir bakıma Ramiz Arda'nın öteden beri tekrarladığı görüşü doğrulanmıştır. O şöyle demektedir: "Demedim mi size ben: Biz ya hastanede ölürüz ya da hasta-

ne yolunda. Ölümün şekli bile değişiktir bizim için."

Onun gözünde İbrahim Atalay, en zor şartlar altında görevini yapmış, eski alışkanlıklarını, geriye doğru çeken kuvvetlerin büyük inatçılığına rağmen, başarıya ulaşmış bir nesli temsil etmektedir. Ve maalesef bu nesil, artık gittikçe sayıca azalmaktadır. O nesil ki, İstiklâl Savaşına girmiş, savaş sonrası Türkiye'sinin giriştiği büyük ve köklü devrimlerini omuzlarında taşımıştır.

O nesil ki, yeni Türk alfabesini öğretmek için gittiği köyde, "gâvurca yazıyı öğretecek muallim gelmiş!" fısıltısıyla karşılanmıştır. O nesil ki, Atatürk'ün "Baş Muallimliği" altında Millet Mekteplerinde öğle paydoslarında kadınlara, geceleri de yetişkin erkeklere yorulmadan Türk yazısını öğretmiş, başka devrimlerin de öncüsü, taşıyıcısı olmuştur. Ramiz Arda, onun sırasını savdığını düşünür. Elbette üzültür ama asıl üzüntüsü, kendisi gibi kırk beş yıllık hizmetinde başını sokacak bir evi bile olmamasıdır. Evi olmadığı gibi Konya'dan çok uzaklarda Ankara'da bir hastane yolunda vefat etmiştir. Bu durum, Ramiz Arda'ya çok kötü etkilemiş, onu ve neslini yazısında birlikte değerlendirmiştir.⁵

Ramiz Arda, Mehmet Varinli'nin vefatını duyduğu zaman, inanmamıştır. Mehmet Varinli, eski valilerdendir. Son görevi Danıştay üyeliğidir. Gazetelerde evinde kalp yetersizliğinden öldüğü bildirilmiştir. Ramiz Arda, Mehmet Varinli'yi Karapınar'da öğretmenlik yaparken tanımıştır. 1943 yılında orada kaymakamdır. Ortadan daha kısaca boylu gayet güzel giyinen tabir caizse minyon tipli, altın çerçeveli gözlük kullanan bütün davranışlarıyla "efendilerin efendisi bir idarecidir."

Mehmet Varinli, belki lüzumundan fazla ciddi birisidir. Ama herkes onun ciddiyeti ile idareciliğini pek güzel bağdaştırdığı kanısındadır. Küçük kusurları affedicidir. Ancak bu kusurlar bir daha tekrarlanmamalıdır. Ramiz Arda, şu sözü bizzat ondan duymuştur: "Dünyada en büyük zevkim namuslu, dürüst çalışkan memurlarla bir arada çalışmaktır." Bu temennisi, onun memleketçi tavrının güzel bir ifadesi olmalıdır. Arda, onu şu sözlerle uğurlamıştır: "İnsandı, milletine, memleketine hayrandı. Bu memleket insanın iyi yaşaması için canını verirdi, kalbini de... Ve belki her fırsatta memleketine, memleketinin insanına verilen kalbi,

³ "İnsan Baykal", Yeni Konya, Sayı. 6571, 30 Nisan 1966, s.2

⁴ "Dolu Dolu Giden Tabut", Yeni Konya, Sayı: 6668-296, 22 Ocak 1968, s.3

⁵ "İbrahim Atalay", Yeni Konya, Sayı: 6668/229, 17 Temmuz 1967, s.2

kendisine yetmez oldu, onu aramızdan almaya sebep oldu”⁶

Selçuk Es’e Neden Teşekkür Etti?

Selçuk Es, Ramiz Arda’nın önem verdiği, çalışmalarını takdir ettiği bir arkadaşıdır. Bilindiği üzere Konya folkloru üzerinde verimli ve olgun çalışmalar vardır Es’in. Hazırladığı Konya Yemekleri adını taşıyan kitabı da son derece önemlidir. Gerçi kitap hacimli değildir. Ama tarihi yapılan yemekler, sadece Konya’ya özgüdür. Yazar, Konya’ya özgü olmayan bir sürü yemek çeşidini yazarak, kitabın hacmini gereksiz yere çoğaltmamıştır.

Ramiz Arda’ya göre Selçuk Es, zengin bir kitaplığa ve bol arşivlere sahiptir. Konya folkloru ile ilgili çalışmalarını mahalli gazetelerde dikkat ve özenle yayımlanmaktadır. Dolayısıyla bu inceleme ve araştırmaların kitaplaşması okurun işini kolaylaştıracaktır.

Selçuk Es’in **Konya Yemekleri** eserinin yanında hakikaten büyük emek mahsulü bir de **Konya’da Yatan Peygamberler ve Evliyalar** adlı kitabı vardır. Bu eser, Konya’nın mazisine ışık tutmaktadır. Ramiz Arda, “ellerinde imkânları, ilimde güçleri olan gençlere” çalışmalarında “Selçuk Es”i örnek almalarını, onun gibi Konya’nın unutulmuş hazinelerini gün ışığına çıkarmalarını tavsiye eder⁷.

Ramiz Arda’ya göre tarihimizin büyük olaylarını kaleme almışız ama bunun dışındakileri ihmal etmişiz. Bu fikrine örnek olan yazı, “Selçuk Es’e Teşekkürler” başlığını taşımaktadır. Çünkü İbrahim Hakkı Konyalı’nın yazdığı **Konya Tarihi’ni** karıştırırken aradığı bir konuyu bulamadığını söylemektedir. Bu konu şudur: Alaeddin Tepesi’ndeki saat kulesinin akıbeti. Rahmetli Konyalı bu konuda fikrini açıklamıştır. Ona göre Konya Valisi Burdurlu Ahmet Paşa zamanında, mescidin üstüne bir saat kulesi eklenmiştir ve “Mabet, Ferit Paşa, Su Deposu’nun batı cenubunda yer alıyordu. Son zamanlarda üstüne, sesini bir buçuk, iki saat uzaklara kadar götürebilen bir çalar saat konmuştu. İstiklâl Savaşı sırasında bir takdirsizliğin kurbanı olarak yıktırılmıştır”. Ramiz Arda, bu takdirsizlik kelimesinin geniş ve değişik bir anlamı olabileceğinden hareketle bu saat kulesinin neden yıktırıldığını aramaya başlamış ve yeterli bilgiye ulaşamayınca Selçuk Es’e başvurmuştur. Arda, Selçuk Es’in verdiği şu aydınlatıcı bilgiyi yazısına geçirmiştir:

“Mütarekenin acılarıyla, pişmanlıklara dolu kara günlerinde memleketteki azınlıklar işi tümden azıtmışlar, galip devletlerin desteklerine güvenerek Türklüğün oturunu incitecek teşebbüslere girişmişler. Bu arada da saat kulesinin çok öncelerde kilise olduğunu ileri sürüp burasının mescitlik hüviyetini silerek yeni baştan kilise haline getirmeye yeltenmişler.

O günlerin Konya’sında milletinin kendisi kadar tarihini de sevenler kara kara düşünmeye başlamışlar: Burasının kilise haline getirilmesini nasıl önleyebiliriz? Sonunda durumu o zamanlar Konya’da görevli bulunan Fahreddin Paşa’ya açmışlar. Paşa, kolay, demiş ve gecenin birinde saat kulesinin temellerine yerleştirdiği dört tahrip kalbı ile bu tarihi eseri uçurmuş.”

Bu açıklamasının ardından Ramiz Arda, kitaplaşmayan dağınık yazıların unutulmaya mahkûm olduğunu ve kendisi için değer taşıyan bu ve buna benzer tarihleşmiş olayları anlatan yazıların derlenip toparlanıp kitap haline getirilmesi gerektiğini hatırlatmakta ve “Bizim kuşak da ortalarından çekildikten sonra acı-tatlı çok olay karanlıkta kalacak gibime geliyor” demektedir⁸.

Gurbetteki İki Arkadaşı Anmak

“İki Selâm” başlıklı yazısında hem Mehmet Önder’i hem de Celâleddin Kışmır’i anmaktadır. Her ikisini de özlediği anlaşılabilir yazının bu iki muharririn yurt dışında oluşundan kaynaklanmaktadır. Aslında Mehmet Önder de Celâleddin Kışmır de iyi iki arkadaştır. Önder Paris’te, Celâleddin Kışmır de Londra’dadır.

Ramiz Arda’ya göre Mehmet Önder, Paris’te daha iyi bir ortamdadır. Celâleddin Kışmır ise çekingen mizacından dolayı kabuğuna çekilmiş bir yönü vardır. Daha doğrusu Konya’yı şimdiden özlediği kanaatindedir. Çünkü ömrünü Konya’da geçirmiş, ışık dolu şehrin gönülleri açan ferahlığından, Konya’nın folklorundan, acı tatlı hatıralarından az mı bahsetmiştir yazılarında. Ramiz Arda, onun on binlere yaklaşan yazılarının hepsinde bu şehrin bir derdini, bir yönünü anlattığını belirtmektedir.

Arda, Celâleddin Kışmır’i aslında özlemiştir. Dönüşüne aylar kaldığını belirtmektedir. Bu da normaldir. Zira **Yeni Konya**’nın idarehanesinde birlikte yemek yemişler, Celâleddin Kışmır, birçok yazısını burada kaleme almıştır. Yazısının amacı da ondaki vatan özlemini biraz olsun dindirmektir.⁹

⁶ “Mehmet Varinli”, Yeni Konya, Sayı: 6668-347, 28 Mart 1968, s.3

⁷ “Konya Yemekleri”, Yeni Konya, Sayı:6452, 22 Ekim 1965, s.2

⁸ “Yeni Konya”, Sayı: 9540, 15 Haziran 1973, s.2

⁹ “İki Selâm”, Yeni Konya, Sayı:4784, 30 Aralık 1973, s.2

Ramiz Arda, "Celâl" başlıklı yazısına şöyle başlar: "Yazara göre çalışmak isteyen için yenilme-yecek zorluk, aşılmayacak engel yoktur. Yeter ki işi külfet değil, vazife olsun; ona vazife aşk ve hevesiyle el atılmış olsun."

Bu ana fikri yazısında geliştirir. Çiftahan Kaplıcalarının bulunduğu yeri tarif eder. Havası, manzarası, yolu ve diğer imkânlarını anlatır. Ama burada kitap hemen hemen hiç yoktur. Niğde'ye bağlıdır ama oradaki umumi kitaplıktan yararlanamaz. Burada aklına Celâleddin Kışmır gibi bir kütüphaneci gelir. Niğde'deki Kütüphane Müdürü'nden, Celâleddin Kışmır'ın Konya'da yaptığının onda birini yapmasını ister. En azından burada bir okuma odası açılmaz mı diye sorar. Daha sonra da genelleme yaparak, çalışın, çalışmaktan zevk alan, işini genişletebilen, en azından da olsa yaratıcı olabilen insanlara ihtiyaç bulunduğunu belirir. Ve Celâleddin Kışmır'e seslenerek şöyle der. "Ya sen ya senin benzerlerin nerdesiniz Allah aşkına?"¹⁰

İstanbul'da Konya Yüksek Tahsil Talebe Cemiyeti Başkanı İhsan Hınçer'dir. Yanında değerli öğretmen Namık Ayas olduğu halde Konya'ya gelir. (Namık Ayas, o zamanlar İstanbul'da (1962) de öğretmen olarak bulunmaktadır. Her ikisi de Ramiz Arda'ya (Yeni Konya'ya) gelmişlerdir. Bir hayli kurgun, küskün, üzgündürler. Bunun başlıca sebebi, İstanbul'da mahrumiyetler içinde kıvranan öğrenci yurduna karşı, Konya'nın, Konyalının takındığı kayıtsızlıktır. Sanki bu yurt iyice unutulmuştur.

Ancak Konya Valisi, Belediye Başkan Yardımcısı, onlara beklediklerinden daha iyi ilgi göstermişler, yardım vaadinde bulunmuşlardır. Tek sevinçleri budur. Ramiz Arda da İhsan Hınçer'in çabalarını takdir etmekte, vilayetin, belediyenin, bu şehrin diğer varlıklarının ve özellikle vaktiyle o yuvadan yararlananların bu duruma kayıtsız kalmamalarını istemekte, onlara yardım elini uzatmaları gerektiğini hatırlatmaktadır¹¹.

Erzincan Anıları

Ramiz Arda'nın yakından tanıma şerefine erdiği kişilerden birisi de Kâzım Orbay'dır. 1937 yazındadır. Erzincan'ın eski Ziraat okulunda eğitim kursu açılmıştır. On sekiz öğretici ve bir hayli idari personel ile 90 adayı yetiştirmeye çalışırlar. Bunaltıcı sıcak yüzünden dersler ağaç altında yapılır, dersliklerde değil. Öğrenciler

gruplara ayrılmıştır. Tunceli grubu, öteki on gruptan yetişme yönünden daha ileri durumdadır. Bunun için bu grup okulun giriş kapısının yanındaki akasyaların koyu gölgelediğini mesken tutmuştur. O günlerin Erzincan milletvekilleri, valisi ve daha başka ziyaretçiler okula gelince önce Tunceli grubu ile karşılaşılırlar. Başka grupları ziyaret etmek istemeyenler bununla yetinirler. Ve tabii ki okuldan memnun olarak ayrılırlar.

Kazım Orbay, o zamanlar merkezi Erzincan'da bulunan 3. Ordu'nun komutanıdır. Zarif yapılı, çok kibar bir insandır. İnce uzun boyu, çok temiz giyinişi, ince altın çerçeveli gözlüğü bir kat daha onu zarifleştirir. Gösterişi ve alayışı sevmez. Okula bir gölge gibi girer, her zaman kapı yanındaki Tunceli grubu arasına kanşır, öğretmenin dersini dinler. Bir gün böyle sessizce gelmiş, coğrafya dersine katılmıştır. Bir ara Paşa, bir öğrenciye "Kıbrıs adası kimin yavrunu" diye sorar. Öğrenci Suriye'nin der deme, Paşa, düzeltir. "Yok, evlâdım, İngiltere'nin" dedikten sonra şu sözleri ekler: "Çok Türk kardeşimiz var orada"

Ramiz Arda'ya göre, bunları söyleyen Paşa'nın gözleri buğulanmış, dolu dolu olmuştur.¹²

Yazar, Erzincan'da görev yaparken, bir vesile ile Erzincanlı Şerif ile tanışır. O sıralarda Erzincanlı Şerif'in plakları çok meşhurdur. O zamana kadar kendisini sadece adından tanımaktadır. Konuşmuşluğu hiç yoktur. O gün "Sesimle sizi sıkmazsam bir türkü söyleyeyim" der ve "Keklik gibi kanadımı süzmedim /Murad alıp doya doya gezmedim" i söyler. Bu, bestesi de güftesi de kendisinin olan türküdür ve o günlerin plaklarına geçmiştir. Bundan başka o günlerde moda olan başka türküleri de okumuştur. Her ikisinin de gözleri dolmuştur, Ortalık karar-maya yüz tutuncaya kadar muhabbet ederler. Daha sonra Ramiz Arda'ya "Siz benim Erzincanlı Şerif olduğumu da biliyorsunuz" der. Arda onu bir daha hiç görmemiştir. Sadece genç yaşta vefat ettiğini duymuştur. Daha sonraki yıllarda, "Erzincanlı Şerif'in herhangi bir türküsünü duysa ağladığını söylemektedir.¹³

Arda'nın belirttiğine göre, türkülerimiz tüm den acılar, hasretler, yaşlar üzerine kuruludur. Bunun sebebi, Anadolu'da yaşamış olmamızdır. Çünkü Anadolu'da "Ohhh! diyebileceğimiz bir gün, bir dönem olmamıştır. Birinci sebep savaşlardır, ikincisi ise Anadolu'nun unutul-

¹⁰ Yeni Konya, Sayı. 4685, 21 Eylül 1962, s.2

¹¹ "İhsan Dedi ki", Yeni Konya, Sayı. 4673, 9 Eylül 1962, s.2

¹² "Kazım Orbay", Yeni Konya, Sayı. 5379, 21 Eylül 1964, s.2

¹³ "Yalnız Adam I, II, Yeni Konya, Sayı.5207-5208, 1-2 Nisan 1964, s.2

muşluğu, yüzüstü bırakılmışlığıdır. Anadolu insanını rahat ettirememişizdir. Bir yandan dış düşmanlar, bir yandan içteki kemiriciler onun hayatlarını tedirgin etmiştir. Şen, şakrak bir türkü ağzlarından çıkmamıştır. Bütün türkülerimiz, yetimliklerden, öksüzlüklerden, ayrılıklardan, hasretten bahsetmektedir. Doğanın zor şartları da bunu beslemiştir. Ve bize kadar bütün acılıklarıyla uzanıp gelmişlerdir.¹⁴

İşte Ankara Radyosu 5 Ocak akşamı (1967) büyük sanat adamı Muzaffer Sansözzen için bir anma programı yapar. Onun o boğuk sesini duyunca bir tuhaf olur. İçi burkuktur. Bu ses, kubbede kalan bir hoş sedadır. Daha sonra uzun uzun düşünür ve şunları yazar:

"Rahmetli Muzaffer Sansözzen, aynanın önünden sadece gelip geçmekle yetinmedi; dokundu ona ve iz bıraktı kendi cürmünce. Bir insan ki, bir ömür boyunca bir emel peşinde koşar, sonra onu kendinden öteye aktarırsa elbet yüzüne hoş gelip boş gitmemiş sayılır.

Muzaffer bir ömür harcadı, unutulmaya yüz tutmuş bir tarafımızı su yüzüne çıkarmak için. Çıkarı. Yıllarca, şehir, kent kent, köy köy bir baştan öteki başa Anadolu'yu adım adım gezdi, karşı karşıya gördü. Ses aradı, nağme aradı: Bu milletin sesini, bu memleketin nağmesini. Ve buldu. Topladı sonra. Yekûn umulmazın üstündeydi. On binlerce türkü. Hepsi bu memleketin malı. Yokluk, yoksulluk, gariplik, küskünlük, ümitsizlik tüten dile gelmişlik.

Muzaffer Sansözzen ne bir dâhi idi ne de üstün insan. Böyle bir iddiası da yoktu zaten. O bir mucit de değildi. Ama bir idealisti. İnandığı bir dava vardı. Bunun peşine düştü, bir ömür tüketti. Ve kendisinin yerine hepimiz konuşabildi: -İşte bizim türkülerimiz. . .

Muzaffer Sansözzen kaybetmek üzere olduğumuz bir ulu tarafımızı buldu, ortaya serdi ve sonunda: "-İşte biz" diyebildi. Mekânı cennet olsun."¹⁵

Bu olaylardan ders çıkarmalıyız

Ramiz Arda'nın yazıları arasında olayları anlatanlar da son derece önemlidir. Bunlar bize ilham verecek mahiyettedir. Örnek alınacak yazı ve olaylardır. İşte bir örneği: "Taşkentli'ye Saygı" yazısı.

Aralarında uzun yıllar kaldığı, sevdiği, saydığı Taşkentliler, kasabaları için hayırlı bir işe girişirler: Kitaplık kurmaya çalışırlar. Taşkentli, genciyle yaşlıyla, yaz mevsimini memleketin birçok yerinde alın teriyle çalışarak geçirir. Ken-

di idaresine yetecek kadar bir kazançla evine, kasabasına döner.

Öte yandan kış burada uzun geçer. İnsana bitmek tükenmez gibi gelir. Taşkentli artık bu kış mevsimini okuyarak, kendini kitaplara kapatarak geçirmek ister. Bu olay, Ramiz Arda'yı çok sevindirir. Sadece Taşkentliye değil, bütün köylerine bu kitap okuma zevkinin yayılmasını temenni eder. Bu arada şöyle bir tespitte bulunur:

Ona göre Konya ili içinde elektriğe kavuşan ilk bucak merkezi Taşkent'tir. Bu, Taşkentlilerin çok varlıklı ve gösterişe düşkün olduklarını göstermez. Aksine medeni bir insan gibi yaşayabilmenin gayretini göstermişler, en azından beş sene elinden gelen her çareye başvurarak, her imkânsızlığı yenmesini bilmişlerdir. 1949 yılında bu güzel kasabanın her yanı ışıl ışıl olmuştur. Ayrıca ortaokula kavuşması da büyük bir çabanın mahsulüdür. O sralarda Taşkent'te görev yapan yazar, buna bizzat tanık olmuştur. Taşkentli, ortaokul için el ele vermiş, kerestelerini, taşını hazırlamış, bazen gece yarılarna kadar çalışmak zorunda kalmıştır. Taşkentli, bunlardan sonra su davasını da halletmiştir. Dolayısıyla sıra kitaplığa gelmiştir. Ramiz Arda yazısını şöyle bitirir:

"Ve işte şimdi de kitaplık. Elbet bu gayretler birbirini kovalayacaktır. Elektrikle memleketi nura boğ, ortaokulunu aç, suyunu getir. Artık kitaplık değil, kitaplıklar hakkındır senin, annenin ak sütü gibi hakkın."¹⁶

Ramiz Arda, **Yeni Konya** Yazı İşleri'ndedir. Elinde bir kâğıtla bir ziyaretçi gelir. Elindeki pembe kâğıda yazılmış, okunaklı bir yazı vardır. Adam kâğıdı verdikten sonra çıkıp gider. Neşriyat işlerine bakan görevli kâğıdı okur ve "İşte idare âmiri dediğin böyle olur" der. Daha sonra burada anlatılanların müthiş bir haber olduğu kanaatine varırlar. Olay şudur:

Yunak ilçesinde bir Belediye Bahçesi vardır. Buraya epeyce zamandır emek verilerek birçok ağaç dikilir. Ağaçlar korunacak çağdadır. Fakat etrafında bir ihata duvarı yoktur. Bu yüzden bakımı zor olur, hayvanlar tarafından kemirilir bu nazenin fidanlar. Belediye bütçesi de buraya bir ihata duvarı yaptıracak güçte değildir.

Bayramın dördüncü günü halk uykularından uyanıldığı zaman, burada alışılmamış bir manzara ile karşılaşılır. İlçe kaymakamı elinde bir kazma, toprak kazır, şube reisi taş taşır, veteriner hekimi, milli eğitim mensupları kimi taş

¹⁴ "Acılı Türkülerimiz", Yeni Konya, Sayı: 9359, 7 Kasım 1972, s.2

¹⁵ "Aynada Bir İz", Yeni Konya, Sayı: 6668/25 11 Ocak 1967, s.2

¹⁶ **Yeni Konya**, Sayı: 4671, 7 Eylül 1962, s.2

duvar örer, kimi bu duvar örücülere ameler gibi hizmet eder.

Halk, bu gösterişten uzak ve ulvi manzarayı görünce, bir müddet hayranlık içinde seyrederek, sonra rüyadan uyanır gibi evlere gidilir, kazmayı, küreği, el arabasını kapan gelir. Kimisi traktörünü, kimisi kamyonunu alarak bu önderlere yardıma başlar. Bir buçuk metre yükseklik ve 350 metre uzunluğunda bir ihata duvarının inşası bitirilir. Duvar, bahçeyi bir inci gerdanlık ve bir altın zincir gibi kuşatmıştır. Bu haberin doğru olup olmadığı telefonla bizzat kaymakamdan sorulmuş ve kaymakamın cevabı şöyle olmuştur: "Mühim bir şey değil, efendim. (...) Emin olunuz, pek önemli değil, hele gazeteye gümese daha iyi olur."17

Ramiz Arda, 1963 yılında Türk Dil Kurultayına katılmış bir üyedir. Kurultayın ikinci gününde, daha büyük bir kalabalık göze çarpar. İlk gün yetişemeyenler gelmiştir. Fakat bu durum sonucu değişti. Çünkü ilk gün çoğunluk bulunamadığından açılmayan kurultay, ertesi gün, mevcut üyelerle açılmıştır. Nizamname böyledir.

Türk Dil Kurumunun eski başkanı Prof. Tahsin Banguoğlu açılış konuşmasını yapar. Yeni başkanlık divanı seçilir. Verilen bir önerenin kabulü üzerine kongre başkanlık divanı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun reisliğinde kurulur. Yeni Başkan X. Dil Kurultayına gelen tebrik mesajlarını okutur. Memleketin içinden, dışından, birçok bilim kuruluşlarından tebrik telgrafları gelmiştir. Ramiz Arda'nın belirttiğine göre 67 vilâyetin yalnız birinden bir tebrik ve başarı telgrafı gelmiştir. Bu tebrik ve başarı dileklerini yollayan Vali de Konya Valisi Rebi Karatekin'dir. Türk Dilinin arınmasına, zenginleşmesine, kendine yeter bir hale gelmesine çalışan Atatürk'ün bu emanetine, Konya Valisi'nin ilgi göstermesi, üyelerde büyük bir hayranlık duygusu uyandırmış, onu, içten bir şekilde alkışlamışlardır. Konya delegeleri ise: "Bizim valimiz! diye haklı olarak gururlanmışlar ve sevinmişlerdir"18.

Aynı kurultayda bir Macar Türkolog'unun konuşması son derece ilgi çekmiştir. Biz bir yorum yapmadan Macar bilginin sözlerini buraya aktaracağız:

"Bizim memleketimizde mutfağa girdini mi kendinizi bir Türk evine girmiş sanırsınız. Börekten pilâva şakıktan siniye, çorbadan böreğe kadar bütün isimler ufak bir değişimle Türkçedir." Türkolog, bunların sebepleri üzerinde durur,

Osmanlılar zamanını, Peçenek Türklerini, daha sonra Batı Hunların ünlü başbuğu Atillâ'yı dile getirir. Onların Macar halkının teşekkülündeki rollerini anlatır ve sözünü şöyle bitirir: "Macar dilindeki Türkçe sözlerin pek çoğu Peçenek Türklerinden alınmıştır. Bunun doğruluğu üzerinde hiç kimsenin kuşkusu yoktur. Ve huzurunuzda bir Macar olarak gördüğümüz ben, bir Peçenek Türkü olmakla iftihar ediyorum."19

Ramiz Arda, bir başka yazısında seferberlik yıllarında geçen bir olayı anlatır. Olay Kemaliye (bugünün Eğün'i) denilen güzel bir kasabada geçer. Kasaba, sağ, solu, ortası meyve ağaçlarıyla dopdolu, bir uzun boğazın tükendiği yerdedir. Halk böyle der ama resmi dairelerin en büyüğünün kapısında "Kemaliye Kaymakamlığı" yazılıdır.

Yazar, işte bu ilçede yaşayan Abdülaziz Efendi'yi tanıtır. Abdülaziz Efendi buralıdır ve ilçenin müftüsüdür. Tahsilini İstanbul'da yapmıştır. Şöhreti Erzincan'a, Elazığ'a, Malatyalara kadar yayılmıştır. Meşihat'ta bile görev alacak niteliklere haizdir. Yaşlılığını ilçesinde geçirmek istediğinden önerilen ulu makamları reddetmiştir. Herkesin saygı duyduğu, sevdiği, hilesiz, hurdasız olgun bir kişidir.

Seferberlik zamanı herkes için güçtür. Dört taraflı bir savaş yapılmaktadır. Bu memleketin insanları cepheden cepheye koşmakta, gönderilenlerin kafilesi ilçeden ayrılırken şube reisi ikinci bir kafilenin hazırlığına koyulmaktadır. Bazı yerlerde artık insan da kalmamıştır, kıyıda, köşede kalabilenler de başlanma birer sark geçirecek, kendilerine hoca süsü vermişlerdir. Hükümet bu durumu fark etmiş, günün birinde "Kendilerine hoca süsü verenleri imtihan ediniz, ehli olanlar hocalık yapsın, olmayanları askerlik şubesine teslim ediniz!" diye emir vermiştir.

Müftü Abdülaziz Efendinin başkanlığında bir imtihan heyeti kurulur. Pek çok insan gelir imtihana girer. Başarılı olanlar sevine sevine köylerine gider, hocalığı sanığında olanlar da askerlik şubesine gönderilir. Yazar bu durumda insanların torpil arayışlarını anlatır. Teneke teneke peynirler, yağlar, çakın çakın paralar, dürüm dürüm halılar, kilimler, bulunduğu mahalleye yollar. Ama hiçbir evin içine alınmaz. Nihayet **Abdülaziz Efendi**'yi etkileyemeyenler, bu defa imtihan heyetinin öteki iki üyesinin evlerine doğru bir akış başlatırlar. Rüşveti alan sevinçli, veren ümitlidir. Günün birinde askerlikten kurtulmak

17 "Güneşin Selâmladığı Duvar", **Yeni Konya**, Sayı.4231, 5 Haziran 1961, s.2

18 "Bizim Valimiz", **Yeni Konya**, Sayı: 4964, 19 Temmuz 1963, s.2

19 "Bir Macar Bilgini, Türklüğü ile Övündü", **Yeni Konya**, Sayı:4966, 21 Temmuz 1963, s.2

için iki katır yükü ile zengin bir köylü gelir. İmtihan heyetindeki iki üye çok kolay sorular sorar (Bir besmele-i şerif çeker misiniz hoca efendi?) gibi. Öteki "Hoca Efendi bir İhlâs-ı Şerif okur musunuz" diye sorar. Adam şaşırır, evet birkaç dua ezberlemiştir ama "İhlâs" hangisidir, bilemez. Aksırır, öksürür, vakit kazanmaya çalışır. İşin sarpa sardığını gören ikinci üye, "İhlâs-ı Şerif Hocaefendi yani Kulhivallah". Adam, okur. İkinci üye son derece memnun olmuştur. "Maşallah maşallah!". Sonra "Siz ne buyurursunuz müftü efendi hazretleri? Tarafınızdan bir sual varit olacak mı, yoksa hoca efendinin ehliyeti müsellemdir?"

Abdülaziz Efendi patlamamak için kendisini zor tutar. Canı çok sıkılmıştır. Ama âlim adamdır, bilgin, sabırlı ve temkinlidir. Zaten olmaz dese azınlıkta kalacaktır. Yumuşak bir üslupla "Mademki teklif ettiniz, evet bir sual de ben sorayım!" şeklinde cevap verir. Taraflar sevinçlidir. Oldu bu iş diye düşünürler. Müftü Efendi'nin canı sıkılmıştır; biraz düşünür ve soruyu sorar: "Köroğlu Hazretleri nebi midir, veli midir?" Adam şaşırır, ne karşılık vereceğini bilemez. Ama daha fazla beklemek de tehlikelidir. Nihayet adam, Yaradan'a sığınır cevabı basar: "-İhtilaf vardır efendim; bazıları nebi, bazıları da veli derler!²⁰"

Sonuç

Yazımızın başlığundan da anlaşılacağı üzere yazar, birkaç tanıdığı yahut sevdiği kişileri değerlendiren. Bunlardan birkaçı Konya'da fikir dünyasına katkıda bulunan insanlardır. Yani İhsan Hınçer, Mehmet Önder, İhsan Baykal, Celâleddin Kişmir, Şeref Kişmir, Selçuk Es, İbrahim Atalay gibi. Bu kişilere bir de Anadolu'nun

başrından çıkan, insanlarımızın sevinçlerini, acılarını, hüznü ve kederlerini, en içten duygularla yansıttığı/yaşattığı türkülerimizi yılmadan usanmadan derleyen ölümsüz bir halk sanatçısı Muzaffer Sansöz'en'i eklememiz gerekir. Bir de Erzincan'da görev yaparken bizzat tanıdığı Kazım Orbay ile Karapınar'da öğretmenlik yaptığı yıllarda emrinde çalıştığı Kaymakam Mehmet Varinli hakkında tarihe ışık tutacak mahiyette bilgiler, bu insanların görevlerine ve işlerine ne kadar düşkün olduklarını gösterir, alt kademelerle kurduğu sevgi- saygı çerçevesinde işleri nasıl yürüttükleri gösterir. Bu yüzden onlara yönelik küçük ama son derece değerli tespitlerde bulunmuştur.

Yazıda bahsedilen üç olay Ramiz Arda'nın bizzat duymaktan, yazmaktan keyif aldığı olaylardır. İlk olayda yazarın gazeteci kimliğinin öne çıkmıştır. İkincisinde bizzat aralarında bulunduğu Taşkentlilerin gösterdiği müthiş dayanışma ve ileri anlayış gözler önüne serilmiştir. Yunak'taki yönetici kadronun bayram tatilinde elbirliği içinde, halkın desteğini sağlayarak yaptığı iş, her türlü övgünün üstündedir. Toplumda mazeret uydurmak kolaydır. İş üretmek ise zordur.

"Köroğlu Hazretleri" başlıklı yazısında Ramiz Arda'nın toplumda yerleşen kötü alışkanlığı eleştirdiği görülmektedir. Abdülaziz Efendi ise bir ışıktır, aydınlıktır, dürüstlüktür, adalettir. Yazar, yazısında, onu kendi maddi çıkarlarına âlet etmek isteyenleri yermiş ve bu tür toplumsal hastalıklarımızın, seferberlik yıllarında görüldüğüne işaret etmiştir. Konya Valisi Rebi Karatekin'i ise rahmetle anmak son derece yerinde olacaktır. Macar Türkolog da adeta Türk- lük hakkında ders vermiştir.

²⁰ "Köroğlu Hazretleri", Yeni Konya, Sayı: 4613, 11 Temmuz 1962, s.2-3

ACZİMİN GİRYESİ

Ahmet
Sevgi

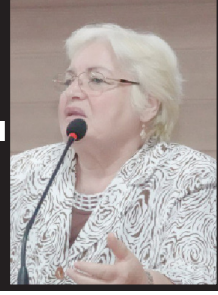
DUA

*Duadan başka neyimiz var, dua et, durma.
Kabul olmazsa da vardır bir hikmeti, sorma.*

13 Ağustos 2025

(Ahmet Sevgi)

KISA MESAJLARIN TÜRKÇEMİZE ZARARLARI

**PROF. DR.
FİRDEVS
GÜNEŞ**

Dijital teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte insanlar sosyal medyada iletişim kurmak ve duygularını ifade etmek için kısa mesajları kullanmaya başladı. Önceleri kısa kelimeler kullanılırken zamanla kelimelerdeki bazı sesli ve sessiz harfler çıkarıldı. Giderek yazışmalarda "Slm", "Mrb" gibi üç harfli kısaltmalar yayıldı. Böylece Türkçemizde yüzlerce yeni hece, kelime, kısaltma, akronim ve emojiler ortaya çıktı. Peki Annebaba, yetişkin ve öğretmenlerin öğrencileri anlamakta güçlük çektiği "SMS dili" nedir? Türkçemizi tehdit ediyor mu? Öğrencilerin yazma becerilerini etkiliyor mu? Yeni neslin kullandığı SMS dilinin şifreleri nedir? Gençlere ve iletişime bir katkı sağlıyor mu?

Kısa mesajlar ya da SMS, mobil cihazlar arasında anlık mesajlaşmayı sağlayan bir iletişim biçimidir. Bir bilginin etkili ve hızlı bir şekilde iletilmesini sağlar. Bu mesajlarda kısaltılmış ve basitleştirilmiş bir yazı stili kullanılır. Yani az harf ve kelimelerle yazılmaya çalışılır. Bir başka ifadeyle kısaltma ve akronimler kullanılır, yazım ve dil bilgisi kurallarında sadeleştirme yapılır. Böylece kısa ve öz ifadelerle bilgi aktarılır. Bu özelliği nedeniyle çocuk, genç ve yetişkinler arasında hızla yayılan kısa mesajlar, zamanla kendine özgü bir dil oluşturmuştur. Buna kısa mesaj dili ya da SMS dili denilmektedir. Bu dil e-postalarda, sosyal ağlarda WhatsApp, Twitter, Snapchat, Messenger gibi anlık mesajlaşmalarda sürekli kullanılmaktadır. Günümüzde hızı ve etkinliği nedeniyle çekiciliğini sürdürmekte, gençler arasında vazgeçilmez bir iletişim aracı olmaktadır.

Temel Özellikleri

Kısa mesajlarda amaç aktarılmak istenilen bilgiyi daha az harf kullanarak yazmaktır. Zaten kısa mesaj (SMS) dilinin en büyük gücü hızıdır. Mesajları yazarken uzun kelime ve cümlelerden kaçınılmakta, yazım ve dil bilgisi kurallarına fazla uyulmamaktadır. Yazılarda kısaltma ve akronim teknikleri kullanılmaktadır. Bilindiği gibi kısaltma, bir kelime, terim veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak ifade edilmesidir (TDK,2025). Türkçemizde kısaltmalarla ilgili bazı kurallar vardır. Örneğin kuruluş, ülke, kitap, dergi ve

yön adlarının kısaltmaları her kelimenin ilk harfinin büyük yazılmasıyla yapılır. TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), TDK (Türk Dil Kurumu) gibi. Ölçü birimlerinde uluslararası kısaltmalar kullanılır. Örneğin m (metre), mm (milimetre), cm (santimetre) gibi. Bazı kelime veya kelime gruplarını kısaltmada, ilk harfle birlikte kelimeyi oluşturan temel harfler dikkate alınır. Örneğin Prof. (Profesör), Dr. (Doktor), Av. (Avukat) vb.

Kısa mesajlarda kullanılan kısaltma ve akronimler Türkçemize ve uluslararası kurallara göre değildir. İletişim kuran kişiler veya gruplara özgüdür. Bu mesajlarda kelimenin birkaç harfini çıkararak kısaltma yapılmaktadır. Örneğin "selam" yerine "slm" gibi. Akronim ise "Kendine iyi bak" yerine "Kib" şeklindedir. Bunlar mesaj yazarken zamandan tasarruf sağlamakta, iletişim hızını artırmakta ancak çok sayıda hatayı beraberinde getirmektedir. SMS dilinde kullanılan kısaltma, akronim, yazım ve dil bilgisinden bazı örnekler şöyledir;

- 1-İnceltme işaretlerinin kaldırılması, "zekâ" yerine "zeka",
- 2-Sesli harflerin çıkarılması, "canım" yerine "cnm",
- 3-Bazı sesli ve sessiz harflerin atlanması, "teşekkür" yerine "tşk",
- 4-Kelimenin ilk üç harfle kısaltılması, "mükemmel" yerine "mük",
- 5-Kelimenin rastgele kısaltılması, "tebrikler" yerine "tbr",
- 6-Kelimelere rakam eklenmesi, "kahvaltı" yerine "kahv6",
- 7-Yabancı kelimelerin kullanılması, "tamam" yerine "Ok",
- 8-Akronimler, "Allah belanı versin" yerine "abv", "kusura bakma" yerine "k.b.",
- 9-Rakamlı kısaltmalar, "bir dakika" yerine "1dk",
- 10-Kelime ve cümle yerine emoji kullanılması, gibi sıralanabilir.

Bu uygulamalar yazmayı kolaylaştırmakta

ancak anlam karışıklığına yol açmaktadır. Bu nedenle resmi yazışmalarda kısa mesajlardan kaçınılmaktadır. Gençlerin yaygın kullandığı kısaltmalar ve anlamları şöyledir;

- e (Evet), h (Hayır), ii (İyi), nzm (Ne zaman?), bgn (Bugün), ym (Yarın), ltf (Lütfen), -tbr (Tebrikler), nrd (Neredesin?), grş (Görüşürüz), hg (Hayırlı günler), mrb (Merhaba), -abv (Allah belanı versin), ss (Seni seviyorum), kib (Kendine iyi bak), nbr (Ne haber ?), -k.b.(Kusura bakma), S.a. (Selamün aleyküm), İñş (İnşallah), tşk (Teşekkür ederim), -Aeo (Allah'a emanet ol), tmm (Tamam), slm (Selam), İg (İyi geceler), Gg (Güle güle), -bb (Bay bay), Ayn (Aynen), cnm (Canım), Mük (Mükemmel), öpt (öptüm), dio (diyor), -1dk (Bir dakika), 1 Şey (Bir şey), 2.el (İkinci el), Kahv6 (Kahvaltı)...

Yarar ve Zararları

Kısa mesajların en önemli yararı hız ve etkiliktir. Yazmayı kolaylaştırarak mesajların hızlı bir şekilde paylaşılmasına olanak tanır. Bu durum anlık mesajlaşma bağlamında takdir edilir. SMS dili, kısa ve basit olmasına rağmen muhatapları tarafından kolay anlaşılmalıdır. Bu özellik kısa mesajları bilgi aktarımı açısından etkili bir iletişim aracı haline getirmektedir. Bu yararlarına rağmen önemli düzeyde zararları da vardır. Bazıları aşağıda sıralanmaktadır.

İletişime Zararları: İletişim, kişiler arasında duygu, düşünce ve bilgileri aktarma, anlamları ortak hale getirme sürecidir. İletişim sürecinde iletilecek fikir ve düşünceler, başkalarının anlayabileceği şifreler kullanılarak aktarılır. Kelimelerin doğru ve kurallı kullanılmasına dikkat edilir. Eğer kelimeler eksik ve anlamsız ise iletişimden söz etmek güçtür. Oysa kısa mesajlarda yarım yazılmış kelime ve cümleler, yüzeysel ve sınırlı bir dil kullanılır. Bunlarla derinlemesine bilgi ve anlam aktarma söz konusu değildir. Yaşlılar ve Türkçeye yeterince hâkim olmayan yabancılar anlamakta zorluk çekmektedir. Bu durum iletişimden çok iletişimsizliği ve anlaşılmazlığı getirmektedir.

Türkçemize Zararları: Kısa mesajlar Türkçemizi tehdit etmektedir. Çünkü mesajlarda yazım ve dil bilgisi kuralları bir kenara bırakılmakta, anlaşılmaz hece ve kelimelere yer verilmektedir. Kelimeler kısaltılıp amacı dışında kullanılmaktadır. Bir kelime bile tam olarak yazılmadan uzun bir mesaj oluşturulmaya çalışılmaktadır. Giderek bölük pörçük yazılmış kelimecikler ortaya çıkmaktadır. Bu durum

kelimelerin bozulmasına, yanlış yazımlara ve anlam kayıplarına neden olmaktadır. Böylece Türkçemizin zenginlikleri bir kenara bırakılarak sığ bir dil tercih edilmektedir. Açıklı ve derinliği olmayan, kısaltılmış kelimelerden oluşan bir dille zihnimizi geliştiremeyiz. Tam tersine bunları sürekli okuyan ve yazan gençlerde dil becerileri olumsuz etkilenmektedir. Oysa hece ve kelime yönüyle zengin bir dil olan Türkçe zihnimizi geliştirmektedir. Dilimizdeki kelime ve cümleler çeşitli anlamları zihnimize aktarmakta ve derin düşünmeyi sağlamaktadır. Kelime ve düşünceler zihnimizi harekete geçirmekte ve geliştirmektedir. Bu nedenle dil sözlüğü aynı zamanda düşünme sözlüğüdür. Kısaca SMS dili Türkçemizin hece ve kelimeleri ile yazım kurallarını tehdit etmektedir.

Öğrencilere Zararları: Dünya genelinde yapılan araştırmalara göre WhatsApp 'ta her gün yaklaşık 100 milyar mesaj gönderilmektedir. Bu rakam uyanık olduğumuz 17'e saate bölündüğünde her saat yaklaşık 5,83 milyar; her dakikada yaklaşık 97 milyon kısa mesaj gönderilmektedir. Bu durum ülkemizde de söz konusudur. Araştırmalara göre ülkemizdeki 13-17 yaşları arası her üç gençten biri günde en az üç saatini sosyal medyada geçirmekte ve günde ortalama 100'den fazla kısa mesaj göndermektedir. Ayrıca e-postalarını 40 kez kontrol etmektedirler. Mesajlaşma gençlerin en sevdiği eğlence haline gelmiş bulunmaktadır. Okul kitaplarıyla geçirdikleri zamandan çok daha fazlasını mesajlaşma ile geçirmektedirler. Bu durum gençlerde odaklanma ve öğrenme gücüne yol açmakta, ayrıca gençlerin kendilerini ifade etmelerini güçleştirmektedir. Aynı zamanda kelimeleri tam yazmak yerine kısaltmayı tercih etmeleri tembelliğe yol açmakta ve yazma becerilerini olumsuz etkilemektedir. Yani gençlerin kelime yazmaktan kaçınmalarına neden olmaktadır. Bu durum kendilerini ifade etmek için akıcı bir dil kullanma yerine kısa mesajlarla yetinen nesiller yetiştirme anlamına gelmektedir. Dil ve zihinsel becerilerin yeterince kullanılmaması ise bu becerilerin zamanla gerilemesi demektir. Bu nedenle öğrencilerin kısa mesaj kullanmalarını sınırlandırılmalı ve yazma becerilerine önem verilmelidir. Günlük tutma, şiir, anı, mektup ve hikâye yazma gibi etkinliklere yönlendirilmelidir.

Veliler ve öğretmenler SMS dilinin gençler

arasında yazım zorluklarına yol açtığını ve küçük yaştaki çocukların yazma becerilerini yavaşlattığını dile getirmektedir. Bu yeni yazım biçimini genç öğrencilerin ödev ve sınav kâğıtlarına da aktardıkları görülmektedir. Bu şekilde yazmaya alışan gençler artık bir kelimenin tam yazılışını veya fiil çekimlerini hatırlamakta zorlanmaktadır. Kelimenin doğru ve yanlış yazımını karıştırmaktadırlar. Bazı öğrenciler ise ödev ve projelerinde bu yazı stilini kullanarak hız kazanmaya çalışmaktadırlar. Kısa mesajların öğrencilere zararlarını önlemek için kelime tanıma çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Okul çağındaki çocukların çok sayıda kelimeyi tanımaları, anlamını öğrenmeleri ve zihinsel sözlüklerini zenginleştirmeleri, dil ve zihinsel becerilerin gelişimi açısından çok önemlidir. Günümüzde çok sayıda araştırma kelime tanıma ve zihinsel sözlük ile okul başarısı arasında doğrudan bağ kurmaktadır. Araştırmalarda zihinsel sözlükleri zengin olan öğrencilerin hem okul başarılarının hem de düşünme, anlama, sorgulama, ilişkilendirme, sorun çözme gibi zihinsel becerilerinin yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca çocuklarda zihinsel sözlüğün zengin olması iletişim ve sosyal becerileri de önemli oranda etkilemektedir. Bu nedenle öğrencilerin zihin-

sel sözlüklerini geliştirmek için kitap okuma, kelime oyunları oynama, hatta her gün yeni bir kelime öğrenme gibi çalışmalar yapılmalıdır.

Sonuç

Günümüzde kısa mesajlar hızlı ve etkili iletişim açısından bazı yararlar sağlamaktadır. Ancak çok sayıda olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Çocuk ve gençlerin yazma becerilerinin gelişimine zarar vermektedir. Öğrencilerin kelimeleri tam yazmak yerine kısaltmaları tercih etmesi, zamanla tembelliğe yol açmakta ve yazmaktan kaçınmalarını getirmektedir. Çocuk ve gençlerin kendilerini ifade etme becerilerini engellemektedir. Ayrıca Türkçemizde anlaşılabilir hece ve kelimelerin artmasına, kelimelerin kısaltılıp amacı dışında kullanılmasına neden olmaktadır. Giderek bölük pörçük yazılmış anlaşılabilir kelimecikler ortaya çıkmaktadır. Bu durum kelimelerin bozulması, yanlış yazım ve anlam kayıplarını gündeme getirmektedir. Türkçemizin zenginlikleri bir kenara bırakılarak sık bir dil tercih edilmesi Türkçemiz için bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle aile ve öğretmenler, kısa mesajları yasaklama yerine sınırlı kullanmaları için öğrencilere rehberlik etmelidirler.

GÜLİSTAN'IN GÖLGESİNDE

AHMET SEVGİ

نيك و بد چون همی ببايد مرد
خنك آنکس که کوی نیکی برد

*Mademki iyi bahtlı da kötü bahtlı da ölecektir.
Ne mutlu iyilik topunu dünyadan götürene.*

(Şeyh Sâdî)

DOĞRULUK VE DÜRÜSTLÜK

*İyi kötü, güzel çirkin, zengin fakir herkes bir gün ölecek,
Dürüst olmaya bak, yarın sade doğruların yüzü gülecek.*

13 Ağustos 2025 (Ahmet Sevgi)